

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Хімічний факультет
Кафедра аналітичної хімії

Дипломна робота

магістра

на тему: «Спектрофотометричне визначення Cu (II) в реальних
об'єктах з використанням хлориду 6,7-дигідрокси-2-метил-4-
фенілбензопірилію»

«Spectrophotometric determination of Cu (II) in real objects using chloride 6,7-dihydroxy-2-methyl-4-phenylbenzopyrilium»

Виконала: студентка денної форми навчання
спеціальності 102 Хімія

Демчук Ангеліна Валеріївна

Керівник: к. х. н., доц. Чеботарьов О. М. _____
(підпис)

Рецензент: к. х. н., доц. Федько Н. Ф.

Рекомендовано до захисту:
протокол засідання кафедри
№ ____ від ____ червня 2018 р.

Завідувач кафедри
_____ к. х. н., доц. Чеботарьов О. М.
(підпис)

Захищено на засіданні екзаменаційної комісії № ____
протокол № ____ від « ____ » _____ 2018 р.

Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, за шкалою ECTS, бал)

Голова екзаменаційної комісії
_____ к. х. н., доц. Чеботарьов О. М.
(підпис)

Одеса – 2018

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота виконана на кафедрі аналітичної хімії Одеського національного університету імені І.І. Мечникова і присвячена дослідженню комплексоутворення Купруму(II) та хлориду 6,7-дигідрокси-2-метил-4-фенілбензопірилію. Робота є частиною та логічним продовженням наукових досліджень, що проводяться за темою №145 (Державний реєстраційний номер 0115U001937) «Обґрунтування вибору методів концентрування, розділення та визначення мікрокількостей речовин з близькими фізико-хімічними властивостями».

Мета роботи: дослідження та оптимізація умов взаємодії Купруму(II) з хлоридом 6,7-дигідрокси-2-метил-4-фенілбензопірилію (МФДОХ), встановлення відповідних хіміко-аналітичних характеристик комплексу та його застосування для спектрофотометричного та екстракційно-спектрофотометричного визначення Купруму(II) в реальних об'єктах.

В результаті даної роботи оптимізовані умови утворення аналітичної форми Cu(II) з МФДОХом, обчислені хіміко-аналітичні характеристики комплексу та його застосування для спектрофотометричного та екстракційно-спектрофотометричного визначення Купруму(II) в реальних об'єктах.

Можлива область застосування: визначення мікрокількостей Cu(II).

Ключові слова: Купрум (II), солі бензопірилію, МФДОХ, комплексоутворення, спектрофотометрія, кольорометрія.

Кваліфікаційна робота складається з: 57 стор. машинописного тексту, 20 рисунків, 6 таблиць, та 105 використаних джерел літератури.

ЗМІСТ

	Стр.
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	7
1.1 Гравіметричні методи.....	7
1.2. Титриметричні методи.....	8
1.3. Фотометричні методи.....	10
1.4. Електрохімічні методи.....	11
1.5. Інші методи.....	13
1.6. Хіміко-аналітичні характеристики о-діоксихроменолів та їх використання в аналізі.....	16
1.7. Кислотно-основні рівноваги о-діоксихроменолів у розчинах.....	18
2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ЧАСТИНА	24
2.1. Застосовані реактиви, прилади, апаратура та об'єкти дослідження	24
2.2. Методики проведення експерименту	25
2.2.1. <i>Методика синтезу хлориду 6,7-дигідрокси-2-метил-4-фенілбензопірилію</i>	25
2.2.2 <i>Методика визначення оптимального значення рН для утворення комплексів Купруму (II) з МФДОХом</i>	25
2.2.3 <i>Методика визначення складу та стійкості комплексів Купруму (II) з МФДОХом методом ізомолярної серії (Остромисленського-Жоба)</i>	26
2.2.4 <i>Методика визначення складу комплексів Купруму (II) з МФДОХом методом насичення за лігандом</i>	26
2.2.5 <i>Методика визначення складу комплексу Купруму (II) з МФДОХом методом насичення за металом</i>	26
2.2.6. <i>Метод відношення нахилів Гарвея-Меннінга</i>	27
2.2.7. <i>Визначення молярного коефіцієнту світлопоглинання методом Клотца</i>	28

2.2.8. Методика визначення складу комплексу Купруму (II) з МФДОХом методом зсуву рівноваги.....	28
2.2.9. Методика побудови градуєвального графіку.....	28
2.2.10. Вплив органічного розчинника на екстракцію комплексу МФДОХу з Купрумом (II)	29
2.2.11. Кінетика екстракції комплексу МФДОХу з Купрумом (II)...	29
2.2.12. Визначення оптимального співвідношення водної та органічної фази для екстракції комплексу МФДОХу з Купрумом (II).....	29
2.2.13. Визначення констант екстракції.....	30
2.2.14. Методика побудови градуєвального графіку для екстракційно-спектрофотометричного визначення Си (II) з МФДОХом	31
2.2.15. Методика пробопідготовки реальних об'єктів з Купрумом (II)	31
2.3. Результати та їх обговорення.....	34
2.3.1. Оптимізація умов комплексоутворення Купруму(II) з МФДОХ.....	34
2.3.2. Склад, стійкість та хімізм утворення комплексу Купруму(II) з МФДОХ.....	35
2.3.3. Хіміко-аналітичні характеристики комплексу Купруму(II) з МФДОХ.....	39
2.3.4. Спектрофотометричне визначення Купруму(II) з МФДОХ в фармацевтичних препаратах.....	41
2.3.5. Умови екстракційного вилучення комплексу Купруму(II) з МФДОХ.....	42
2.3.6. Екстракційно-спектрофотометричне визначення Купруму(II) з МФДОХ в водах різних категорій.....	44
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	47

ВСТУП

Мідь є одним із елементів, який відіграє важливу роль у біологічних системах. Вона зустрічається природньо в багатьох овочах, м'ясі та зерні. У біологічних системах мідний лічильник діє на токсичність цинку, що свідчить про антагонізм Cu-Zn [1]. Спадкове захворювання, таке як хвороба Вільсона, виникає через надмірну кількість міді в організмі людини. Це призводить до фатальних наслідків, таких як пошкодження печінки. В якості забруднювача мідь викликає головний інтерес через високий ступінь токсичності.

Надмірна кількість міді у воді не тільки шкідлива для людей, але і для багатьох водних організмів. Мідь та її солі більш токсичні для деяких нижчих організмів, ніж для людей. [2]. Вона діє як основний кофактор у багатьох ферментах і відіграє ключову роль у поділі білків та клітин [3]. Найбільш серйозними захворюваннями є цироз та рак шкіри, поступове ослаблення структури кісток і зменшення росту, що в кінцевому підсумку призводить до повного розпаду всієї скелетної системи людини. Також спостерігається більш висока токсичність міді до морських та прісних вод [4].

Збільшення концентрації міді в навколишньому середовищі відбувається за рахунок промислових та побутових відходів, утилізації шахтних мийок, нафтопереробних заводів у водне середовище, звідки мідь потім надходить у харчові продукти. Рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) рекомендують допустиму межу міді в питній воді 2,0 мг/л [5]. Згідно ГОСТу України ГДК міді для водоймищ господарсько-питного водопостачання 0,1 г/м³, ГДК для водоймищ рибогосподарського призначення – 0,005 г/м³ (дод. 2 до “Правил приймання стічних вод підприємств у комунальні та відомчі системи каналізації населених пунктів України”, затверджених наказом Держбуду України 19 лютого 2002 року N 37).

Таким чином, необхідність визначення Купруму в природніх, біологічних і промислових об'єктах і значення її для аналітичної хімії робить дану роботу актуальною.

Мета роботи: дослідження та оптимізація умов взаємодії Купруму(II) з хлоридом 6,7-дигідрокси-2-метил-4-фенілбензопірилію, встановлення відповідних хіміко-аналітичних характеристик комплексу та його застосування для спектрофотометричного та екстракційно-спектрофотометричного визначення Купруму(II) в реальних об'єктах.

Завдання дослідження:

- оптимізувати умови комплексоутворення та встановити склад, стійкість і хімізм утворення комплексу хлориду 6,7-дигідрокси-2-метил-4-фенілбензопірилію з Купрумом(II);

- обчислити основні хіміко-аналітичні характеристики нової аналітичної форми;

- дослідити умови екстракційного вилучення комплексу та оцінити його придатність для розробки екстракційно-спектрофотометричної методики визначення Купруму(II);

- розробити та апробувати методики спектрофотометричного та екстракційно-спектрофотометричного визначення Купруму(II) в реальних об'єктах із використанням хлориду 6,7-дигідрокси-2-метил-4-фенілбензопірилію.

ВИСНОВКИ

1. Виявлено, що Cu(II) утворює з реагентом 1 комплекс. При рН 4,5 у надлишку хлориду 6,7-дигідрокси-2-метил-4-фенілбензопірилію утворюється комплекс складу $\text{Cu(II):МФДОХ} = 1:2$ ($\lambda = 540$ нм, $\epsilon = 3,57 \cdot 10^4$, $\beta = 2,56 \cdot 10^9$). Закон Бера виконується в діапазоні концентрацій Cu(II) 0,038 - 1,8 мкг/мл.
2. Розроблено спектрофотометричну методику визначення Cu(II) у фармацевтичних препаратах з використанням хлориду 6,7-дигідрокси-2-метил-4-фенілбензопірилію, яка характеризується чутливістю ($\text{LOD} = 0,125$ мкг/мл; $\text{LOQ} = 0,038$ мкг/мл), простотою та експресністю.
3. Оптимізовані умови екстракційного вилучення комплексу хлориду 6,7-дигідрокси-2-метил-4-фенілбензопірилію з Cu(II) . Встановлено, що оптимальним співвідношенням органічної фази та води є співвідношенні 1:5. При цьому спостерігається коефіцієнт розподілу $D = 60,96$, при цьому досягається ступінь вилучення $R=92,42\%$.
4. Розроблено екстракційно-спектрофотометричну методику визначення Cu(II) у водах різних джерел з використанням хлориду 6,7-дигідрокси-2-метил-4-фенілбензопірилію та ізоамілового спирту в якості розчинника, яка характеризується високою чутливістю ($\text{LOD} = 0,073$ мкг/мл; $\text{LOQ} = 0,022$ мкг/мл) та відносною простотою.
5. Методики апробовані на лікарських засобах та водах різної природи та призначення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Rapid, synergistic extractive spectrophotometric determination of copper(II) by using sensitive chromogenic reagent N'', N'''-bis[(E)-5 (4-fluorophenyl) methylidene] thiocarbonohydrazide / R. A.Nalawade, A. M. Nalawade, G. S. Kamble, M. A. Anuse. // *Spectrochimica Acta, Part A: Molecular and Biomolecular Spectroscopy*. – 2015. – №146. – С. 297–306.
2. Karthikeyan J. A rapid extractive spectrophotometric determination of copper(II) in environmental samples, alloys, complexes and pharmaceutical samples using 4-[N,N(dimethyl)amino]benzaldehyde thiosemicarbazones / J. Karthikeyan, P. P. Naik, A. N. Shetty. // *Environmental Monitoring and Assessment*. – 2011. – №176. – С. 419–426.
3. Spectrophotometric Determination of Cu²⁺ and Monitoring of Hg²⁺ and Ni²⁺ in some iranian vegetables Using 6-(2Naphthyl)-2,3-Dihydro-as-triazine-3-thione / F.Shamsa, M. B. Tehrani, H. Mehravar, E. Mohammadi. // *Iranian Journal of Pharmaceutical Research*. – 2013. – №12. – С. 9–13.
4. Venugopal B. Metal Toxicity in Mammals-2 / B. Venugopal, T. D. Luckey. – New York: Plenum Press, 1979. – 76 с.
5. Guidelines for drinking water quality 3rd ed. Incorporating the first and second addenda, World Health Organization, Geneva, 2008 Vol. 1, 335-336.
6. Крешков А. П. Определение металлов с применением платиновых электродов/ А. П. Крешков, С. С. Оленин. // *Центральная заводская лаборатория*. – 1954. – №20. – С. 404— 408.
7. Alfonsi B. Determination of copper, lead, tin and antimony by controlled-potential electrolysis : General method of analysis / B. Alfonsi. // *Analytica Chimica Acta*. – 1958. – №19. – С. 276–283.
8. Borun G. A. Determination of Macro Quantities of Copper in Steel. / G. A. Borun. // *Analytical Chemistry*. – 1962. – №34. – С. 720.

9. Parameters determination for modelling of copper electrodeposition in through-silicon-via with additives / [Y. Wang, X. Deng, X. Ren та ін.]. // *Microelectronic Engineering*. – 2018.(In Press, Accepted Manuscript)
10. Крешков А. П. Основы аналитической химии / А. П. Крешков. – Москва: Химия, 1971. – 456 с.
11. Смех Е. В. Определение меди в углеродистых и низколегированных сталях методом внутреннего электролиза / Е. В. Смех, А. М. Найговзен. // *Заводская лаборатория*. – 1940. – №11. – С. 1318.
12. Жданов А. К. Амперометрическое титрование меди рубеоновой кислотой / А. К. Жданов, В. А. Хадеев, О. И. Вякозина. // *Заводская лаборатория*. – 1955. – №21. – С. 913.
13. Determination of copper in solutions of uranyl sulfate by internal electrolysis / [O. Menis, D. Manning, R. Ball та ін.]. – Oak Ridge, Tenn.: Oak Ridge National Laboratory, 1956. – 11 с.
14. Mittal R. Estimations with hypovanadous salts / R. Mittal, R. Mehrotra. // *Analytical and Bioanalytical Chemistry*. – 1963. – №196. – С. 169–171.
15. Hohnstedt L. Aqueous Sodium Borohydride Chemistry. The Colnage Metals, Copper, Silver, and Gold. / L. Hohnstedt, B. Miniatas, S. Concetta. // *Analytical Chemistry*. – 1965. – №37. – С. 1163–1164.
16. Подчайнова В. М. Методы определения меди / В. М. Подчайнова. – Свердловск: Metallurgizdat, 1947. – 156 с.
17. Singh K. Determination of silver, platinum or gold and copper in ternary mixtures with potassium thiocarbonate / K. Singh, R. Gupta, P. Bhatia. // *Analyst*. – 1982. – №107. – С. 832–836.
18. Ackermann G. Zur gravimetrischen und volumetrischen Kupferbestimmung mit Reinecke-Salz / G. Ackermann, W. Kaden. // *Fresenius' Zeitschrift für analytische Chemie*. – 1965. – №214. – С. 88–94.
19. Borrel M. Analyse thermogravimétrique des principaux oxinates métalliques / M. Borrel, R. Pâris. // *Analytica Chimica Acta*. – 1950. – №4. – С. 267–285.

20. Мустафин И. С. Ассортимент реактивов на медь / И. С. Мустафин, Н. С. Фрумина. – Москва: НИИТЭХИМ, 1969. – 78 с.
21. Bark L. Some vicinal dioximes as gravimetric reagents / L. Bark, D. Brandon. // *Talanta*. – 1969. – №16. – С. 497–502.
22. Pirtea T. Mikrogravimetrische Bestimmungsmethoden für Kupfer und Zink in Gegenwart anderer Elemente / Th. Pirtea. // *Microchimica Acta*. – 1962. – №5. – С. 813–817.
23. Fabre P. Determination of Copper and Zinc in Brass: Two Basic Methods / P. Fabre, O. Reynes. // *Journal of Chemical Education*. – 2010. – №87. – С. 836–837.
24. Wilson W. The determination of copper using the silver reductor / W.J. Wilson. // *Analytica Chimica Acta*. – 1956. – №15. – С. 12–14.
25. Singh R. Titrimetric Determination of Copper Using Diphenylthiovioluric Acid / R. Singh, N. Banerjee. // *Current Science*. – 1960. – №29. – С. 223–224.
26. Hiltner W. Beiträge zur Systematik eines potentiometrischen Analysenganges / W. Hiltner, W. Gittel. // *Zeitschrift für analytische Chemie*. – 1934. – №99. – С. 97–105.
27. Burriel F. Nouveau dosage volumétrique du cuivre au moyen du dichromate / F. Burriel, F. Lucena. // *Analytica Chimica Acta*. – 1948. – №2. – С. 230–240.
28. Parks T. Determination of Copper and Iron in Oils by Amperometric Titration / T. Parks, L. Lykken. // *Analytical Chemistry*. – 1950. – №22. – С. 1503–1505.
29. Човнык Н. Г. Исследование реакций осаднения ферроцианидов тяжелых металлов амперометрическим путем / Н. Г. Човнык, Г. А. Клейбс. // *Журнал аналитической химии*. – 1948. – №3. – С. 303–313.
30. Човнык Н. Г. Исследование реакций осаждения ферроцианидов никеля цинка и меди амперометрическим путем / Н. Г. Човнык, Н. Н. Кузьмина. // *Журнал аналитической химии*. – 1949. – №4. – С. 96–102.
31. Амперометрическое определение некоторых основных компонентов электролитов гальванических ванн / Н. Човнык, Н. Кузьмина, А. Галкина, Б. Старик. // *Заводская лаборатория*. – 1949. – №15. – С. 517–522.

32. Сонгина О. А. Амперометрическое титрование / О. А. Сонгина, В. А. Захаров. – Москва: Химия, 1979. – 304 с.
33. Kalvoda R. Some new polarometric titrations / R. Kalvoda, J. Zýka. // Collection of Czechoslovak Chemical Communications. – 1950. – №15. – С. 630–638.
34. Дятлова Н. М. Комплексоны / Н. М. Дятлова, В. Я. Темкина, И. Д. Колпакова. – Москва: Химия, 1970. – 416 с.
35. Иванов В. М. Гетероциклические азотсодержащие азосоединения / В. М. Иванов. – Москва: Наука, 1982. – 129 с.
36. Complexometric and argentometric titrations using thread-based analytical devices / [P. Jaružamrus, N. Malahom, S. Puchum та ін.]. // Talanta. – 2018. – №183. – С. 228–236.
37. Selective complexometric determination of copper in ores and alloys using 2,2'-bipyridyl as masking agent / [B. Narayana, N. Bhat, K. Bhat та ін.]. // Microchemical Journal. – 2000. – №64. – С. 221–225.
38. Selig W. The complexometric microdetermination of divalent copper and cobalt / W S. Selig. // Microchemical Journal. – 1989. – №40. – С. 328–330.
39. Poonia N. Separation and identification of copper and cadmium / N. Poonia, H. Gupta. // Journal of Chemical Education. – 1964. – №41. – С. 439.
40. Stella R. Use of Copper (II) Ion-Selective Electrode and Gran's Plots in the Sequential Complexometric Determination of Copper (II), Zinc (II) and Iron (III) / R. Stella, M. Ganzerli, P. Borroni. // Analytical Letters. – 1984. – №17. – С. 433–445.
41. Rechnitz G. Non-Aqueous Titrations Using A New Solid—Membrane Cupric Ion Electrode / G. Rechnitz, N. Kenny. // Analytical Letterst. – 1969. – №2. – С. 395–402.
42. Rechnitz G. Complex Formation Studies with Cupric Ion-Selective Membrane Electrodes / G. Rechnitz, Z. Lin. // Analytical Letters. – 1967. – №1. – С. 23–27.
43. Belcher R. The determination of copper by complexometric titration with ethylenediaminetetraacetic acid / R. Belcher, D. Gibbons, T. West. // Analytica Chimica Acta. – 1955. – №13. – С. 226–229.

- 44.Шумар С. В. Комплексонометрическое дифференцированное определение меди (II) и цинка (II) с использованием математической модели процесса / С. В. Шумар, М. А. Гавриленко, Е. А. Кузьмина. // Известия Томского политехнического университета. – 2015. – №326. – С. 71–78.
- 45.Rudometkina T. Photometric determination of macroquantities of nickel and copper in natural and industrial objects in the form of ethylenediaminetetraacetates / T. Rudometkina, V. Ivanov. // Moscow University Chemistry Bulletin. – 2011. – №3. – С. 204–208.
- 46.Helbig W. Elektrochemische Methoden in der Ultramikroanalyse / W. Helbig. // Zeitschrift für analytische Chemie. – 1969. – №245. – С. 359–362.
- 47.Martin A. (Ethylenedinitrilo) tetraacetic Acid Titration of Metal Ions. Polarized Mercury Electrodes / A. Martin, C. Reilley. // Analytical Chemistry. – 1959. – №31. – С. 992–1001.
- 48.Nikelly J. Amperometric Titrations of Micromolar Solutions / J. Nikelly, W. Cooke. // Analytical Chemistry. – 1956. – №28. – С. 243–245.
- 49.Vorlíček J. Amperometry with two polarisable electrodes—VI Chelometric determination of copper / Vorlíček. // Talanta. – 1965. – №12. – С. 671–676.
- 50.Underwood A. Simutaneous Titration of Iron and Copper with Ethylenediaminetetraacetic Acid / A. L. Underwood. // Analytical Chemistry. – 1953. – №25. – С. 1910–1912.
- 51.Moradi R. Extraction and Simultaneous Determination Ions Copper and Cobalt by Spectrophotometric and Chemometrics Methods / R. Moradi, S. Jameh-Bozorghi, A. Niazi. // APCBEE Procedia. – 2012. – №3. – С. 65–69.
- 52.Selective complexometric determination of copper in ores, alloys and complexes using DL-penicillamine as the masking agent / B.Narayana, K. Bhat, N. Sreekumar, C. Nambiar. // Chemical Analysis : Polish journal devoted to all branches of analytical chemistry. – 2003. – №5. – С. 869–874.
- 53.Spakowski A. Isoquinoline as Reagent in Inorganic Analysis / A. Spakowski, H. Freiser. // Analytical Chemistry. – 1949. – №21. – С. 986–989.

54. Vydra F. Kompleksometrische titrationen (chelatometrie) XLII. Einige weitere reaktionen des fluoreszein-komplexons. Die bestimmung von kupfer und mangan / F. Vydra, R. Příbyl, J. Körbl. // Collection of Czechoslovak Chemical Communications. – 1959. – №24. – С. 2623–2627.
55. Суворовская Н. А. Технический анализ в цветной металлургии / Н. А. Суворовская, В. И. Титов, В. М. Бродская. – Москва: Металлургиздат, 1957. – 568 с.
56. Hamza A. Detection and semiquantitative determination of cadmium and copper using polyurethane foam loaded with selective reagents / A. Hamza, A. Farag, A. Al-Herthani. // Microchemical Journal. – 1985. – №32. – С. 13–17.
57. Meites L. Idometric Determination of Copper / Meites. // Analytical Chemistry. – 1952. – №24. – С. 1618–1620.
58. Scaife J. Iodometric Estimation of Copper in Presence of Citrate / J F Scaife. // Analytical Chemistry. – 1957. – №29. – С. 1224–1225.
59. Čaderský I. Determination of μg amounts of copper(II) by constant-current coulometric iodometry / Čaderský. // Fresenius Zeitschrift für Analytische Chemie. – 1969. – №244. – С. 122–123.
60. Bard, A. Coulometric titration of copper(II) with electro-generated chromium(II) / A. Bard, A. Petropoulos. // Analytica Chimica Acta. – 1962. – №27. – С. 44–49.
61. Musha S. Determination of Copper by Means of a Shortcircuit Limited Potential Coulometry. / S. Musha, I. Niwa. // Nippon kagaku zasshi. – 1957. – №78. – С. 1672–1676.
62. Rao A. Conductometric determination of Cd, Co, Cu, Ni and Zn and simultaneous determination of Cu-Cd, Cu-Co, Cu-Ni, Cu-Zn and Cd-Ni, Co-Ni, Zn-Ni / A. Rao, B. Puri. // Fresenius' Zeitschrift für analytische Chemie. – 1970. – №252. – С. 375–376.
63. Иванчев Г. Дитизон и его применение / Г. Иванчев. – Москва: Издательство иностранной литературы, 1961. – 450 с.
64. Органические реагенты для спектрофотометрического определения меди / Подчайнова В. Н. – Уральский политехнический институт, 1984. – 38 с.

65. Bard A. Electroanalysis and Coulometric Analysis / A. J. Bard. // Analytical Chemistry. – 1964. – №36. – С. 70–79.
66. Бырько В. М. Дитиокарбаматы / В. М. Бырько // Аналитические реагенты / В. М. Бырько. – Москва: Наука, 1984. – С. 341.
67. Bode H. Systematische Untersuchungen über die Anwendbarkeit der Diäthylthiocarbamate in der Analyse / Bode. // Fresenius' Zeitschrift für analytische Chemie. – 1954. – №143. – С. 182–195.
68. Sunouchi K. Rapid determination of microamounts of iron and copper in pure tin / K. Sunouchi, A. Iwata. // Bunseki kagaku. – 1971. – №20. – С. 889–891.
69. Çaglar Y. Ionic liquid based dispersive liquid-liquid microextraction 7. procedure for the spectrophotometric determination of copper using 8,3-dimethylamino rhodanine as a chelating agent in natural waters / Y. Çaglar, E. T. Saka. // Karbala International Journal of Modern Science. – 2017. – №3. – С. 185–190.
70. Babayeva K. A novel spectrophotometric method for the determination of copper ion by using a salophen ligand, N,N'-disalicylidene-2,3-diaminopyridine / K. Babayeva, S. Demir, M. Andaca. // Journal of Taibah University for Science. – 2017. – №11. – С. 808–814.
71. Lavrik N. Determination of Absorption Coefficients for Complexes of Humic Acid 1S102H with Copper Ions in the Spectral Range 210–350 nm / N. L. Lavrik. // Journal of Applied Spectroscopy. – 2014. – №81. – С. 873–876.
72. Babayeva K. A novel spectrophotometric method for the determination of copper ion by using a salophen ligand, N,N'-disalicylidene-2,3-diaminopyridine / K. Babayeva, S. Demir, M. Andac. // Journal of Taibah University for Science. – 2017. – №11. – С. 808–814.
73. Eylem C. C. Simultaneous determination of copper and zinc in brass samples by PCR and PLS1 methods using a multiple ion-selective electrode array / C. C. Eylem, M. Taştekin, A. Kenar // Talanta. – 2018. – №183. – С. 184–191.
74. Determination of copper in biodiesel samples using CdTe-GSH quantum dots as photoluminescence probes / [A. Lima, S. Rodrigues, M. Korn та ін.]. // Microchemical Journal. – 2014. – №117. – С. 144–148.

75. Direct determination of copper in gasoline by flame atomic absorption spectrometry after sorption and preconcentration on *Moringa oleifera* husks / [S. Do Carmo, F. Damásio, V. Alves та ін.]. // *Microchemical Journal*. – 2013. – №110. – С. 320–325.
76. de Sousa J. Polyurethane foam functionalized with phenylfluorone for online preconcentration and determination of copper and cadmium in water samples by flame atomic absorption spectrometry / J. de Sousa, M. Couto, R. Cassella. // *Microchemical Journal*. – 2018. – №138. – С. 92–97.
77. Electrochemical determination of copper ions in spirit drinks using carbon paste electrode modified with biochar / [P. Oliveira, A. Lamy-Mendes, E. Rezende та ін.]. // *Food Chemistry*. – 2015. – №171. – С. 426–431.
78. Flow injection determination of trace amounts of copper based on its catalytic effect on the oxidation of 3, 3', 5, 5'-tetramethylbenzidine by cumene hydroperoxide / [Y. Sekine, I. Shitanda, M. Itagaki та ін.]. // *Microchimica Acta*. – 2010. – №170. – С. 113–119.
79. Gumennyi N. New indicator reaction for the determination of ultralow concentrations of copper by the kinetic method / N. Gumennyi, V. Zinchuk. // *Journal of Analytical Chemistry*. – 2008. – №63. – С. 300–303.
80. Tian Y. Stannum film electrode for square wave voltammetric determination of trace copper(II) / Y. Tian, H. Luo, N. Li. // *Journal of Solid State Electrochemistry*. – 2011. – №16. – С. 529–533.
81. Совместное вольтамперометрическое определение железа и меди в кормах и кормовых добавках / [В. Дерябина, Г. Слепченко, Х. Линь та ін.]. // *Достижения науки и техники АПК*. – 2013. – №1. – С. 23–25.
82. Suspended droplet solvent microextraction-flame atomic absorption spectrometry (SDSME-FAAS) determination of trace amounts of copper in river and sea water samples / N. Goudarzi, M. Chamjangali, E. Vatankhahan, A. Amin. // *Journal of Analytical Chemistry*. – 2014. – №69. – С. 1061–1065.

- 83.Şatıroğlu N. Cloud point extraction for the determination of trace copper in water samples by flame atomic absorption spectrometry / N. Şatıroğlu, Ç. Arpa. // *Microchimica Acta*. – 2008. – №162. – C. 107–112.
- 84.Radushev. A. Extraction-photometric determination of N',N'-dialkylbenzhydrazides as its complexes with copper / A. Radushev., V. Vaulina, V. Gusev. // *Journal of Analytical Chemistry*. – 2010. – №65. – C. 814–815.
- 85.Extraction and Determination of Copper(II) in Seafood Using an Acetone-(NH₄)₂SO₄ Aqueous Two-Phase System / Y.Liu, J. Fan, W. Ma, C. Fu. // *Journal of Applied Spectroscopy*. – 2014. – №81. – C. 807–811.
- 86.Amlani A. Substoichiometric determination of copper by neutron activation analysis / A. Amlani, Z. Turel. // *Journal of Radioanalytical and Nuclear Chemistry*. – 1999. – №144. – C. 27–33.
- 87.Daugherty K. X-Ray Fluorescence Spectrometric Analysis of the Copper(II) and Mercury(II) Complexes of 6-Chloro-2-methoxy-9-thiolacridine. / K. Daugherty, R. Robinson, J. Mueller. // *Analytical Chemistry*. – 1964. – №36. – C. 1098–1100.
- 88.Pournaghi-Azar M. Extraction and polarography of copper(II)-bis (acetylaceton) ethylendiimine in dichloromethane: use of differential pulse method for the determination of copper in steel / M. Pournaghi-Azar, H. Dastango. // *Microchemical Journal*. – 2000. – №64. – C. 187–194.
- 89.Liu Y. Nanometer titanium dioxide immobilized on silica gel as sorbent for preconcentration of metal ions prior to their determination by inductively coupled plasma atomic emission spectrometry. / Y. Liu, P. Liang, L. Guo. // *Talanta*. – 2005. – №68. – C. 25–30.
- 90.Zhong W. Determination of Pb (Lead), Cd (Cadmium), Cr (Chromium), Cu (Copper), and Ni (Nickel) in Chinese tea with high-resolution continuum source graphite furnace atomic absorption spectrometry / W. Zhong, T. Ren, L. Zhao. // *Journal of Food and Drug Analysis*. – 2016. – №24. – C. 46–55.
- 91.The use of tetragonal star-like polyaniline nanostructures for efficient solid phase extraction and trace detection of Pb(II) and Cu(II) in agricultural products, sea foods

- and water samples / [M. Behbahani, Y. Bide, M. Salarian та ін.]. // Food Chemistry. – 2014. – №158. – С. 14–19.
92. Optimization of Cu(II)-ion imprinted nanoparticles for trace monitoring of copper in water and fish samples using a Box-Behnken design / H. Ebrahimpour, M. Behbahani, Y. Yamini, A. Asgharinezhad. // Reactive and Functional Polymers. – 2013. – №73. – С. 23–29.
93. Application of a New Functionalized Nanoporous Silica for Simultaneous Trace Separation and Determination of Cd(II), Cu(II), Ni(II), and Pb(II) in Food and Agricultural Products / H. Behbahani, M. Salarian, M. Amini, S. Bagheri. // Food Analytical Methods. – 2012. – №6. – С. 1320–1329.
94. Неницеску К.Д. Органическая химия / Пер. с рум. Л. Бырлэдяну; под. ред. М.И. Кабачника / К.Д. Неницеску – М.: Издательство иностранной литературы, 1962. – 862 с.
95. Танцюра Г. Ф. ИК-спектры о-діоксихроменолов и их комплексов / Г. Ф. Танцюра, Н. Л. Оленович // Украинский химический журнал. – 1981. – т. 47, - №1. – С. 105-107.
96. Кононенко Л.И. Фотометрическое определение германия при помощи о-діоксихроменолов / Л.И. Кононенко, Н.С. Полуэктов // Журнал аналитической химии. – 1960. – т. 15, № 1. – С. 61 – 67.
97. Танцюра Г.Ф. Фотометрическое определение индия с применением хлорида 6,7-діокси-2-фенил-4-карбоксибензопирилия / Г.Ф. Танцюра, Н.Л. Оленович, Е.В. Стамикосто / Одесский государственный университет. – Одесса, 1979. – 4 с. – Деп. В НИИТЭХИМ, г. Черкассы, № 2979/79.
98. Оленович Н.Л. Спектрофотометрические характеристики и константы ионизации некоторых о-діоксихроменолов / Н.Л. Оленович, А.А. Базилевич, В.А. Назаренко, Г.Ф. Танцюра // Журнал аналитической химии. – 1975. – т. 30, №.8. – С. 1611 – 1614.
99. Оленович Н.Л. Определение спектрофотометрических характеристик и констант ионизации некоторых производных о-діоксихроменолов / Н.Л.

- Оленович, З.Г. Галанец, Г.Ф. Танцюра, О.П. Менщикова // Украинский химический журнал – 1977. – т.43, №12. – С. 1327 – 1329.
100. Prasad K. Basic aspects and application of tristimulus colorimetry / K. Prasad, S. Raheem, P. Vijayalekshmi // Talanta. – 1996. – v.43. – P.1187 – 1206.
101. Комплексообразование Mo(VI) и W(VI) с некоторыми производными хлорида 6,7-дигидроксибензопирилия в растворах / А. Н. Чеботарёв, Д. В. Снигур, Д. А. Барбалат, А. С. Михайлова. // Український хімічний журнал. – 2016. – №82. – С. 44–51.
102. Снигур Д. В. Цветометрическое изучение кислотно-основных свойств некоторых хлоридов 6,7-дигидроксибензопирилия в растворах / Д. В. Снигур, А. Н. Чеботарёв, Е. В. Бевзюк. // Вестник МГУ. Серия "Химия". – 2017. – №58. – С. 193–198.
103. Булатов М. И. Практическое руководство по фотометрическим методам анализа / М. И. Булатов, И. П. Калинин. – Москва: Химия, 1985. – 432 с.
104. Шлефер Г. Л. Комплексообразование в растворах. Методы определения состава и констант устойчивости комплексных соединений в растворах / Г. Л. Шлефер. – Москва: Химия, 1964. – 381 с.
105. Назаренко В. А. Гидролиз ионов металлов в разбавленных растворах / В. А. Назаренко, В. П. Антонович, Е. М. Невская. – Москва: Атомиздат, 1979. – 192 с.